

ERDÉLY JIDDIS NÉPKÖLTÉSZE

(Kányádi Sándor átültetései az Európa Könyvkiadó gondozásában hamarosan külön kötetben jelennek meg. Köszönjük a kiadónak, hogy rendelkezésünkre bocsátott néhány szép részletet.)

Erdélyi jiddis költemények Kányádi Sándor fordításai

engem sajnós a szerencse kerül
hogy miért magam sem tudom
pedig eszem van annyi mint hacseknek vagy
bárkinek
a gazdagok közül
csak az a kis szerencse hiányzik nagyon
fúlön csípni sehogyse sikerül

oj te szerencse tekints végre rám
ideje már hogy rólam is szó essék
épp eleget hátráltál voltál távol tőlem
hadd élvezzelek én is valamicskét

szerencse nélkül az ész olyan épp
mondhatnám példaként
mint amikor összesereglik mindenfelől
a lakodalmi nép
és elfelejtenek hozni vőlegényt

oj te szerencse tekints végre rám
ideje már hogy rólam is szó essék
épp eleget hátráltál voltál távol tőlem
hadd élvezzelek én is valamicskét

ül a vendégsereg ül az asztal körül
ülnek várakozón
de elibük se sült se hal nem kerül
ha nincs vőlegény nincs lakodalom

oj te szerencse tekints végre rám
ideje már hogy rólam is szó essék
épp eleget hátráltál voltál távol tőlem
hadd élvezzelek én is valamicskét

kikérdeztük az istent
nagy fondorlattal
őt ki minden kis zsidót
földerít megvigasztal
mesélt minden szépet jót
s bölcsességgel cselekszik
tisztos keresethez juttat mindenkit

ih bin doh nebeh an ureman
farvusz afile vejsz ih nist
szejhl afile hob ih genik vi a higer ojser
vi sosek vi ver
esz felt doh mir ober dusz pinteleglik
un dusz cu bakimen iz doh zejer sver

oj du glik tu a blik ojf mir ojhet
sz'iz sojn cajt hejb sojn on fun mir ojh
smiszn
sojn genik gegangen curik
gevejn fun mir azoj vajt
lomih ojhet epesz geniszn

szejhl un dejm glik hot aza punem
vi grud acind batraht
esz kimen zih cu furn mehetunem
fun der gancer velt
un men hot dem huszn nist mitgebraht

oj du glik tu a blik ojf mir ojhet
sz'iz sojn cajt hejb sojn on fun mir ojh
smiszn
sojn genik gegangen curik
gevejn fun mir azoj vajt
lomih ojhet epesz geniszn

zej zecn zih arim aringsz arim dejm tis
hungerik mit grojsz apetit
zej krign nist kejn bratn un nist kejn sitkl fis
vajl un kejn huszn iz kejn haszene nist

oj du glik tu a blik ojf mir ojhet
sz'iz sojn cajt hejb sojn on fun mir ojh
smiszn
sojn genik gegangen curik
gevejn fun mir azoj vajt
lomih ojhet epesz genisz

mir hobn a got ojszgeklert
mit grojsze vinder
er traht far jedn ekszter
ojh far jidise kinder
er derklert far jedn ekszter
mit grojsz hahnusze
uner ziht far jedn zajn parnusze

vizet meríteni én a kútra mentem
ott ült egy szép leány akit nem ismertem
fogj egy medvét írni olvasni tanítsd meg
akkor akkor mondhatok engem a tiédnek

varrj hát inget golyós nélkül és selyem nélkül
vájj hét bölcsőt fa nélkül és véső nélkül
meríts halat a tengerből észrevétlen
faragj nekem létrát mely az égig érjen

kipp-kopp alszol-e
ha nem alszol eressz be
alunni én nem aluszom
de ki az ajtót se nyitom

kipp-kopp rézreteszke
én kedvesem eressz be
kopogtathatsz az ajtómon
én azt neked ki nem nyitom

nagyszél fúj és eső szakad
eláztatja a ruhámat
hajtsd a ruhád magad alá
feküdjél be a fa alá

ki takar be a hidegben
felkölteni ki fog engem
a levelek betakarnak
a madarak földalolnak

szerelmet játszottam
oj én balgatag
vérem mint az ásott
kútvíz fölfakadt
nem gondoltam volna oj
hogy így járhatok
nappalnak hittem pedig
már éjszaka volt
anyám anyám oj
be igazad volt
így jár aki nem fogad
szüleinek szót

fölmentünk a hegyre
s vissza boldogan
kitőri azt mondta
anyám a nyakam
nem gondoltam volna oj
hogy így járhatok
nappalnak hittem pedig
már éjszaka volt
anyám anyám oj
be igazad volt
így jár aki nem fogad
szüleinek szót

gej ih mir cu dem brunen vaszer arojszcijen
stejt dort a mejdele ih ken zi nit bakumen
hap a ber fun vald un lern im srajbn
ot demolszt veszt du majner blajbn

nej mir zibn hemder on lajvent un on zajd
mah mir zibn vijgn on holc un on gecajg
hap mir ojsz fun jam di fis un im jam zoln zej
blajbn
mah mir aza lajter cum himel zol zi stajgn

klip-klap efn mir
slofszt du to zog-zse mir
slofn slof ih afilu nit
nor efnen vel ih avade nit

klip-klap on goldnen tir
majne libe efn mir
klapn klapn zolszt du nit
efnen vel ih dir nit

sz'ara vint esz vejt sz'ara regn esz gejt
'h vel ajnnecn majn zajdn klejd
dosz zajdn klajd veszt du ojffhejbn
untern bejmele aveklejgn

mit vosz zol ih zih cudekn
un ver vet mih ojffvekn
dosz bejmele vet dih cudekn
dosz fejgele vet dih ojffvekn

'h hob gespilt a libe
'h hob gemejnt 'sz vet zajn gut
un ict fargiszt men
vi vaszer majn blut
oj 'h hob geton aza szah
'h hob gornit batraht
'h hob gemejnt az 'sz iz tog
cum szof iz gor naht
oj mame mame
du binszt doh gereht
az men folgt nit kejn eltern
kumt arojsz sleht

gespacirt hober mir
barg aroj un arop
un ict zogt mir majn mame
breh du dajn kop
oj 'h hob geton aza szah
'h hob gornit batraht
h' hob gemejnt az 'sz iz tog
cum szof iz gor naht
oj mame mame
du binszt doh gereht
az men folgt nit kejn eltern
kumt arojsz sleht

a legdrágább borból
kortyoltam veled
most anyám disznónak
mond el engemet
nem gondoltam volna oj
hogy így járhatok
nappalnak hittem pedig
már éjszaka volt
anyám anyám oj
be igazad volt
így jár aki nem fogad
szüleinek szót

'h hob doh getrunken
di tajerszte vajn
ict ruft mir majn mame
du hazer du svajn
oj 'h hob geton aza szah
'h hob gornit batraht
'h hob gemejnt az 'sz iz tog
cum szof iz gor naht
oj mame mame
du binszt doh gereht
az men folgt nit kejn eltern
kumt arojsz sleht

volt egyszer volt egy kis mese
a mesécske nem volt vidám
a mesében édegett egy
gyönyörű zsidó király
kisfiam kismadárkám
szundi-szundikálj
a szerelmet feledném
de feledni fáj

amol iz geven a majsze
di majsze iz gor nit frejleh
di majsze hejbt zih on
mit a jidisen meleh
lulinke manj fejgele
lulinke majn kind
'h hob ongevojrjn aza libe
vej iz mir un vind

volt egyszer vala egy király
a királynak egy asszonya
a királynénak volt néki
volt egy szőlőlugasa
kisfiam kismadárkám
szundi-szundikálj
a szerelmet feledném
de feledni fáj

amol iz geven a meleh
der meleh hot gehat a malke
di malke hot gehat a vajngortn
hot gehat a vajngortn
lulinke majn fejgele
lulinke majn kind
'h hob ongevojrjn aza libe
vej iz mir un vind

a lugasban nőtt egy fácska
a fának volt egy kis ága
az ágon egy kis fészek volt
abban volt egy madárka
kisfiam kismadárkám
szundi-szundikálj
a szerelmet feledném
de feledni fáj

in vajngortn iz geven a bejmele
dosz bejmele hot gehat a cvajgele
ojfn cvajgele iz geven a nesztele
in nesztele hot gelebt a fejgele
lulinke majn fejgele
lulinke majn kind
'h hob ongevojrjn aza libe
vej iz mir un vind

a király egyszer meghala
s a királyné is utána
letört az ág a fészekből
kiröpült a madárka
kisfiam kismadárkám
szundi-szundikálj
a szerelmet feledném
de feledni fáj

der meleh iz opgestorbn
de malke iz gevorn fardorbn
dosz cvajgele opgebrohn
dosz fejgele fun neszt antlofn
lulinke majn fejgele
lulinke majn kind
'h hob ongevojrjn aza libe
vej iz mir un vind

hol találnék olyan létrát
melynek ezer öl a hossza
hol van tudós ki az égnek
csillag-nyáját megolvassa
kisfiam kismadárkám
szundi-szundikálj
a szerelmet feledném
de feledni fáj

hol találnék olyan tudóst
ki sebeim megszámolná
hol van doktor ki a szívem
sok nagy baját orvosolná.
kisfiam kismadárkám
szundi-szundikálj
a szerelmet feledném
de feledni fáj

el is repült egy szép aranypáva
idegenbe szállt
idegenbe szállt
elvezítette világ szégyenére
szép arany tollát
elvezítette világ szégyenére
szép arany tollát

nem is annyira az arany tolláért
de kár a páváért
de kár a páváért
nem is annyira mostoha fiáért
a lányért magáért
nem is annyira mostoha fiáért
a lányért magáért

de keserves anyám a kis madárnak
ha tengeren száll
ha tengeren száll
oly keserves anyám aki magának
rossz férjet talál
oly keserves anyám aki magának
rossz férjet talál

de keserves anyám a kis madárnak
ha fészke nincs neki
ha fészke nincs neki
oly keserves annak aki anyósa
kenyerét eszi
oly keserves annak aki anyósa
kenyerét eszi

vu nemt men aza lajter
lang fun tojzend elen
vu nemt men aza hohem
er zol kenen di stern celn
lulinke majn fejgele
lulinke majn kind
'h hob ongevojr n aza libe
vej iz mir un vind

vu nemt men aza ments
er zol kenen majne vunden celn
vu nemt men aza doktor
er zol kenen majn harc hejln
lulinke majn fejgele
lulinke majn kind
'h hob ongevojr n aza libe
vej iz mir un vind

esz iz geflojgn di gildene pave
fun a fremdn land
hot zi farlorn di gildene feder
mit a grojszer sand

esz iz nit azoj di gildene pave
vi di pave alejn
esz iz doh nit azoj der ejdem
vi di tohter alejn

vi esz iz biter majn libe muter
a fejgele ojf dem jam
azoj iz biter majn libe muter
baj a slehtem man

vi esz iz biter majn libe muter
a fejgele on a neszt
azoj iz biter majn libe muter
sver un svigersz keszt

nincs egészen tegnap
még nincs egészen holnap
ez még csak egy picike ma
mit a gond még nem zargat
ez még csak egy picike ma
mit a gond még nem zargat

hajtsd föl hajtsd a snapszot
amíg még föl tudod
mert az úristen a másvilágon
kínálni úgyse fog
mert az úristen a másvilágon
kínálni úgyse fog

sz'iz nit do kejn nehtn
sz'iz noh mit do der morgn
sz'iz nor do a piciele hajnt
stert ijm nit mit zorgn
sz'iz nor do a piciele hajnt
stert ijm nit mir zorgn

hapt arajn a snepszl
kol-zman ijr zent bajm lebn
vajl im-jirce-hasem ofj jener velt
ved men ajh gornit gebn
vajl im-jirce-hasem ofj jener velt
ved men ajh gornit gebn

Fabó Kinga / HATIKVÁ

A hajnal misztikus óra. Az öngyilkosságok, kivégzések és újrakezdések ideje. Ilyenkor ébrednek fel az álmatlanok. Vagy ilyenkor nem tudnak elaludni. Ez az a pillanat, amikor hirtelen minden végleg jóra vagy végleg rosszra fordul. Vagy éppen megmarad a maga titkos kétértelműségében.

Elie Wiesel és Jancsó Miklós közös hajnala ilyen. Ez a hajnal egyszerre acélkék és kemény, illetve aranyos-sárgás-barnásan oldott és lágy. Finom áttűnések és élesen metszett képek, hosszú, vágás nélküli képsorok és gyors közelképek váltogatják egymást. A kamera körben forog. Gyorsul a ritmus; már-már rituális táncot látunk a lobogó gyertyák fényében. Az égő gyertyáknak a zsidó hitéletben is, Jancsó filmjeiben is nagy szerepük van. Szerencsés találkozása ez írónak-rendezőnek. Itt már nincs mit mondani. Mivel regény nagyon regényszerű, a film csak nagyon filmszerű lehet.

Itt azonban nem a hajnalról általában van szó, hanem egy konkrét hajnalról: amikor Elisának ölnie kell. Kérdés, milyen körülmények között szeghető meg, megszeghető-e egyáltalán bármikor is a *ne ölj* mózesi parancsa. Kérdés, amelyre

nincs válasz. Nincs válasz általában. Itt most háború van. A függetlenségükért harcolók kis csoportjának a tagjai *tudják, hogy miért teszik*. A csoport *néma* összetartozását láthatjuk például abban, hogy és ahogy mindenki gyengéden odatesz egy-egy mozdulatot Elisa mellé, köré. Csupa melegség és gyöngédség minden és mindenki: a színek, a mozdulatok, a tánc.

A film elején és végén azonban Elisa arcát látjuk: mereven néz a kamerába; mögötte kék háttér. Égszínkék? Acélkék? Zárult a kör, csak *másból*. Van válasz; mégisincs. Nem csönd ez; némaság.

A néma együttérzésnek ez az egyszerű, érintetlen és titokteljes ábrázolása, azt hiszem, megfelel Elie Wiesel szándékának. Mert a válaszok csakis bennünk vannak, ha vannak. Kérdések, válaszok. Látszólag milyen egyszerű. Az ember megkérdezi Istent, és Isten válaszol. De mi nem értjük a válaszait. Nem érthetjük őket, mert a válaszok a lélek mélyében vannak elrejtve, és ott is maradnak halálunkig. Ezt Wieseltől idéztem, *Az éjszaká*-ból, szabadon. Mert egy *olyan* éjszakát már csak a hajnal követheti. És ez a hajnal: a remény. *A remény*. Ez az izraeli himnusz címe. Héberül: hatikvá.